

1980 SONRASI TOPLUM PROBLEMLERİNİN İNCİ ARAL'IN ROMANLARINA YANSIMASI

Gülseren ÖZDEMİR

Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı,
Tel: 02323424950-157, Faks: 02323427496, gulserenazderoglu@hotmail.com

ÖZET

1944 doğumlu olan İnci Aral'ın yetiştiği ve yazmaya başladığı dönemde, Türkiye siyasî çalkantılar içerisinde pek parlak görünmeyen bir geleceğe doğru yol almaktaydı. Bu dönemde -özellikle 1940 ile 1980 arasında- yazan sanatçılar; eserlerinde genel olarak yakın tarih, II. Dünya Savaşı gibi konuları; başta ihtilâller olmak üzere sağ-sol çekişmesi, ceza evlerinde yaşananlar, ihmal edilmiş ve geri bırakılmış köy, köyden kente göç gibi ülke problemlerini; yurt dışındaki Türklerin sorunlarını; geçmişe özlem, gurbet, din, kadın, cinsellik, aşk, evlilik, aile, sanat gibi temaları işlerler. Zaman zaman postmodern özellikler de göstermesine karşılık, daha çok modernist bir yazar olan ve eserlerinin çoğunu 1980 sonrasında veren İnci Aral'ın romanlarında; son dönem romanlarında da önemli yer tutan kadın-erkek, aşk, sevgi, aile, evlilik, bağlılık, özgürlük, cinsellik, iletişimsizlik, varoluş, din, siyaset, intihar, ölüm, sanat gibi temalar oldukça belirgindir. Daha çok kadın sorunları yazarı olarak dar bir çerçevede değerlendirilmiş ve bu şekilde tanınmış olan sanatçı, romanlarında güncel sorunlar içerisindeki insanın trajedisini, yalnızlığını içten bir dille anlatır ve kahramanlarını hiçbir zaman yaşadığı çevreden soyutlamaz. Bu bildiride yazar İnci Aral'ın romanlarında birey-toplum ilişkisini irdelerek; insanı herkes gibi olmaya zorlayan, ona baskı uygulayan toplumu eleştirel bir dille anlatması, yaşadığı çağın bireyi mutsuz ettiğini vurgulaması ve insanın isyan etmesine neden olan unsurların başında, barışık olmadığı düzen ve siyaseti göstermesi üzerinde durulacak, içinde yaşadığı toplumun aksayan taraflarına değinmeyi ihmal etmeyen sanatçının, eserlerinde kendisini belli etmese de fikirlerini bunlara sindirdiği belirtilecektir.

GİRİŞ

Tema, yaşadığı çağın özelliklerini gösteren romanda, yazarın niyetini ortaya koyan önemli bir unsurdur. İnsandan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan roman, Tanzimat Döneminde Türk edebiyatına girdiğinden beri, Türk toplumunu ilgilendiren birçok mesele de edebiyata girer; yazarlar bu türün kendilerine sunduğu imkânlarla siyasî-sosyal hayatta gördükleri sorunları anlatır ve irdelerler. Tanzimattan bu yana Türk toplumunun geçirdiği değişimi, yalnızca romanlarla bile takip etmek mümkündür.

Toplumsal özellikleri ön plânda olan 1940-1980 arası Türk romanına II. Dünya Savaşı, ihtilâller, sağ-sol çekişmeleri, ceza evlerinde yaşananlar, geri bırakılmış köy, köyden kente göç, yurt dışındaki Türklerin durumu çok fazla konu edilir; bunlarda geçmişe

özlem, gurbet, din, kadın, cinsellik, aşk, evlilik, aile, sanat temaları üzerinde epeyce durulur. 1980 sonrası Türk romanında yeniler de ortaya çıkmakla birlikte; özellikle kadın, aşk, evlilik, cinsellik, tarih, sanat, din, gurbet gibi temalar genişleyerek devam eder ve çeşitli roman türleri gelişir. 12 Eylülün sanatçılar üzerinde depresyon etkisi yaratan, depolitize olmuş şiddetli baskı ortamında; düşündüklerini rahatça söyleyemeyen, kendilerini boşlukta hissedenden küstürülmüş yazarlar; 1950 sonrası romanında önemli yer tutan sosyal konulardan -yaşadıkları ortam ve dönem itibariyle bunları devam ettiremedikleri için- uzaklaşarak, bireyi ilgilendiren konulara eğilirler. 12 Eylül romanları da 12 Eylül darbesinin hemen ardından yazılamaz. Bu yıllarda hem dönemin toplum gerçeklerini işleyen, hem de yeni anlatım yöntemlerinin arandığı geçiş romanları da olmakla birlikte; sanatçılar eserlerinde topluma, ona yol gösterme amacıyla değil, onu anlama ve anlatma çabasıyla yaklaşır; romanı bir araç olmaktan öte, amaç olarak görürler. Ancak bu eğilimin ilk defa 1980'den sonra başladığı da söylenemez. 1955'li yıllardan sonra batıdaki "Yeni Roman" akımının etkisinde eser veren, "Soyutçular" adıyla tanınan; eserlerinde daha çok yalnızlık, bunalım, anlamsızlık, hiçlik, cinsiyet, korku gibi temaları işlemiş olan Ferit Edgü, Leylâ Erbil, Tomris Uyar, Nedim Gürsel gibi sanatçılar, 1980 sonrasında da yazmaya devam ederek, bu dönemde postmodern eğilimler gösteren sanatçılar üzerinde etkili olurlar.

1980 sonrası sanatçıları; kendilerinden önceki sosyal gerçekçilerden ve soyutçulardan farklı, yeni bir tarza yönelme ihtiyacı duyar ve bu ihtiyacı dünya edebiyatını etkilemekte olan postmodernizme yönelerek karşılamaya çalışırlar. Bu durum da sosyal konulardan çok biçim ve sanat konularını işleyen romanların ortaya çıkmasına neden olur. Söz konusu tarza yaklaşanlar; 1980 öncesinde Oğuz Atay, Yusuf Atılgan; 1980 sonrasında Nazlı Eray, Orhan Pamuk, Buket Uzuner, Lâtife Tekin, Pınar Kür gibi sanatçılardır. Gerçeklik arayışının ortadan kalkması, fantastiğe yönelme; şahıs kadrosu, zaman, mekân gibi unsurlarda belirsizlik ve çoğulluk, olay örgüsünün neden sonuç ilişkisine dayanmaması, alışılmadık tekniklerin kullanılması; postmodern eğilimler gösteren bu sanatçıların romanlarının en belirgin özellikleridir. Böylece son dönem Türk romanını, modernist romana kayış ve 1980 sonrası depolitize romana geçiş şeklinde; iki genel başlıkta toplamak mümkündür.

1980 sonrasında kadın sorunlarını konu edinen romanların artması, "yazar kadın"ların artmasıyla son derece ilgilidir. Sevgi Soysal, Füruzan, Tomris Uyar, Pınar Kür gibi yazarlar; eserlerinde hem sosyal meseleleri hem de kadınların bu meseleler içinde giderek artan sorunlarını ele alırlar. Bunda, aynı tarihlerde dünyada giderek şiddetlenen

feminizm hareketinin de etkisi vardır. Türk romanının her döneminde etkinliğini sürdüren, Cumhuriyetten sonra ise yayılarak genişleyen kadın teması; bu dönem eserlerinde evlilik, varoluş, cinsellik, özgürlük gibi temalarla birlikte işlenir. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra romana girmeye başlayan cinsellik, 1980 sonrasında A. Ağaoğlu, Selim İleri, Ahmet Altan, Attilâ İlhan gibi sanatçıların eserlerinde oldukça fazla görülür.

Yazı hayatına öykü ile başlayan ve bu türdeki ilk eseri “Ağda Zamanı”nı 1979'da yayımlayan İnci Aral, Ölü Erkek Kuşlar (1991), Yeni Yalan Zamanlar -Yeşil- (1994)¹, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm (1997), İçimden Kuşlar Göçüyor (1998), Mor (2003), Taş ve Ten (2005), Safran Sarı (2007) adlı romanların sahibidir. İnsanları ve toplumu bir sosyolog kadar iyi gözlemlerken, kişilerin derinliğine bir psikolog kadar başarıyla inebilen yazarın, bir taraftan psikolojik roman özelliği taşıırken diğer taraftan sosyal, politik, güncel roman özelliği de taşıyan çok yönlü eserlerinde kadın-erkek, aşk, sevgi, aile, evlilik, bağlılık, özgürlük, cinsellik, iletişimsizlik, varoluş, din, siyaset, intihar, ölüm, sanat gibi temalar oldukça dikkat çeker.

Klâsik romanda eserin bel kemiğini oluşturan eyleme dayalı olay örgüsü; yazarken kendini ve yaşadığı dünyayı çözümlenmeye çalışan İnci Aral'ın, hem iç hem de dış gerçeklere ışık tutan estetik düzeyi yüksek romanlarında önemini yitirir. Bunlarda olaylar hızla akıp gitmez ve daha çok kahramanların iç dünyalarında cereyan eder. Çoğunlukla bireylerin içine bakan ve âdeta ruh haritaları çıkaran yazar; okuru bilincini ortaya döktüğü kişilerin psikolojik derinliğine taşıyan, sarsan, düşündüren eserler verir. Bozulmuş bir toplumda kişilerin savunmasızlığını gösterir. Birey kavramı ve insan ilişkileri üzerinde önemle durur.

İnci Aral anlattığı olayları ve kişileri, gerçek hayatta tanık olduğu olaylardan ve tanıdığı insanlardan farklı görmez. Romanlarındaki en önemli tema, bütün sorunların kaynağı olan ve her çeşit ilişkide varlığını gösteren iletişimsizliktir. Toplumun dışına itilmiş, hayatın içerisinde sıkışıp kalmış, sosyal ve kültürel bir isyan içerisinde olan; iç âlemlerinde türlü çatışmalar yaşayan bunalımlı insanların yalnızlığını ve anlamsız buldukları yaşamlarını irdeleyen yazar, varoluş sorunu üzerinde önemle durur. Eserlerinde, sıradan beklentilere sahip olmadıkları için yaşamda aradıkları anlamı bulamayan bu kişilere bağlı olarak, intihara geniş yer verir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; İnci

¹ İlk baskılarında yalnızca “Yeni Yalan Zamanlar” adıyla çıkan eser, daha sonra yayımlanan “Mor” ve “Safran Sarı” romanlarıyla bütünlük arz ettiği için, “Yeni Yalan Zamanlar I” üst başlığıyla ve üç kitaplık roman dizisinin ilk kitabı olarak “Yeşil” adıyla basılmıştır.

Aral'ın karamsar ve kötümser bir dünya görüşünün sindiği psikolojik romanlarında, gizli kalmış küçük bir umut ışığı da her zaman varlığını hissettirir.

İçinde yaşadığı toplumun aksayan taraflarına değinmeyi hiçbir zaman ihmal etmeyen sanatçı, zaten tamamı 1990 sonrasında yayımlanmış olan romanlarında özellikle 1980 sonrası birey ve toplum problemlerini ele alır. Bunlarda yazar olarak kendisini belli etmese de fikirlerini hissetmek mümkündür. Ancak İnci Aral, -romanlarında estetik zaruret olmayan, dünya görüşünden kaynaklanan hususlar olsa da- mesaja ağırlık vererek eserin sanat yönünü ikinci plâna itmeyen bir sanatçıdır. Bu konu ile ilgili olarak “Unutmak” adlı anlatı kitabında şu sözleri söylemiştir:

“Politik slogancı söylem nitelikli edebiyatın hiç mi hiç kaldıramayacağı bir hamlıktır. Çünkü konu ne olursa olsun ancak edebiyat diliyle anlatıldığı zaman inandırıcı ve etkileyici olur. Yoksa yalınkat kalır. Politikayı doğrudan değil insan üzerinden kavrayabilmek, düşüncüyü edebiyatın kuralları içinde, özgün dille ve ‘dolayısıyla’ yansıtmak ustalık belirtisidir. Yazdıklarına bir tutam da politika katayım diyenlerse politik değil, sıkıcı olurlar.”²

İnci Aral'ın her bir romanında farklı açılardan ele alıp bütün yönleriyle ortaya koyarak derinleştirdiği ve böylece okurun bunlarda insana dair her şeyi bulabilmesini sağladığı benzer temaları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Kadın-Erkek

Kadın, her sınıftan insanın nesnel ve psikolojik gerçekliğini başarıyla anlatan İnci Aral'ın eserlerinde, en önemli temalardan biridir. Yazar bunlarda, erkeklerin kurallarıyla yönetilen bir dünyada sorunlar içerisinde boğulan; üzerinde ataerkil baskılar kurularak silikleştirilen, çoğu zaman ikinci cins olarak görülen kadının; evlenmek, çocuk sahibi olmak gibi sıradan düşlerle aşksız ve paylaşımsız bir yaşama mahkûm edilmesini, toplumdaki yanlış düzenin bekçiliğini yapmasını, yaşama ve sevme hakkını özgürce kullanmamasını, bir insan olarak benliğine sahip çıkmamasını eleştirir ve acılarını nedenleriyle birlikte ortaya koyar. Bu cinsin sorunlarının çözümünün, kadının gerçek kimliğini bulmasıyla mümkün olduğunu; kadın-erkek ilişkilerinin de ancak karşılıklı çabalarla değişebileceğini vurgular.

İnci Aral'ın her iki cinsten kahramanlarına birbirlerini ve kendilerini sorgulattığı romanlarında, iki önemli kadın tipi vardır. Birinci derecede önem taşıyanlar; genellikle

² Aral, İ, (2008), “Unutmak”, İstanbul, Merkez Kitaplar, s. 211, 212.

toplumun kendilerine dayattığı rolü kabullenmeyen, en azından bunun sancısını çeken, yaşamı sorgulayan, özgürleşme isteği duyan, sıra dışı, mutsuz, bunalımlı kişilerdir. Yaşamlarında değişiklik yapmak isteyerek başına buyruk hareket ederler. Cinsel özgürlüğü savunur, toplumun ahlâk normlarına uymazlar. Olmak istedikleri kişi ile olmaları istenen kişi arasında önemli bir bölünme yaşar, dış dünyadan koparlar. Çoğunun tek ismi olmamasının nedeni de budur. Erkekler -özellikle de kocaları-, yaşamlarını cehenneme çevirir. Var olma yolunda erkekler tarafından engellenen bu kadınların bazıları, onlardan yardım almayı alışkanlık edinir. Değişkendirler; kasabalı bir kızdan şehirli, tecrübeli bir kadına dönüşürler. Deneyim onlara sıradan düşler kurmamayı, özgür olmayı, erkeklere bağımlı olmamayı, aldatmalara aldatmayla karşılık vermeyi, gerektiği zaman ruhunu karşı cinsten sakınmayı öğretir. Dirençli bir kadın olma çabasıyla zamanla acımasız ve duyarsız hâle gelirler. Güçlü bir kişilikleri vardır, sevginin değerini bilirler; onurlu ve dik başlıdırlar; her şeye karşın ayakta durmayı başarırlar. Uyum sağlayamadıkları yer ve kişilerden kaçmak isterler. Bu yüzden çoğunlukla evi terk eden, eşinden ayrılan onlar olur. Kendilerini güvende hissedecekleri bir birliktelik özlemiyle yaptıkları evliliklerinde mutlu olmadıklarını hissettiklerinde; kendilerine sık sık kim olduklarını sorar, tükenmiş bir beraberliğin sürmesinin gereksizliğini kavrayarak evliliklerini yıkıverirler. Zamanla olgunlaşır, kendilerine göre bir yaşam felsefesi geliştirirler. Eğitim seviyeleri ortanın üstündedir. Genellikle güzelliklerinden çok etkileyicilikleri ile ön plâna çıkarlar. Hepsinde açığa çıkmış veya gizli kalmış bir soyluluk edası vardır.

İkinci derecede önem taşıyan kadın kahramanlar ise, çoğunlukla erkeğe boyun eğer; yaşamlarına kendi isteklerine göre değil, çevrenin isteklerine göre biçim vererek mutsuz olurlar. Yaşamı alın yazısı gibi algılar, başkaldırmayı düşünmez; kendi içlerinde kaybolmayı tercih ederler. Aşk ve cinselliği güven ve cesaretle yaşayamazlar. Ellerinden suskun bir direnişten başka bir şey gelmediği için, çoğunlukla ölümü seçerler. Bunların yanında; rolüne adapte olan, mutlu bir yuva özleyerek kurduğu evliliğini -tükenmiş olsa da- kurtarma mücadelesi veren, her şeyini feda ederek bütün çekiciliğini kaybeden, onursuz, sancısız geleneksel kadın tipleri de vardır.

Evliliği iki yarımın birbirini tamamladığı bir ortaklık olarak gören yazar, küçük yaşta doğru eğitilen bireylerin daha sağlam birliktelikler kurabileceğini belirtir. Romanlarında çocuk bezleri, çamaşırlar, konserve kavanozları, salçalar, tavalar, kovalar ve çiçek saksılarıyla kuşatılmış bir dünyada, evliliklerinden nefret eden ve çıkış yolu arayan kadınların, toplumca kendilerine yüklenen görevler içindeki bunalımlarını daha çok mutfak içinde gösterir ve “ev”i tutsaklığın sembolü olarak kullanır. İnci Aral’ın; kimi zaman aşk

ya da sevgiyle bağlanacakları, mutlu yuvalarını kuracakları bir erkek; kimi zaman huzur bulacakları bir ev, geçimlerini sağlayabilecekleri bir iş, alternatif bir yaşam, kendilerini gerçekleştirebilecekleri bir dünya arayan; böylece bitmeyen bir arayış içinde bulunan kadın kahramanları, yaşam tecrübelerinden, bir erkeğin yanında ve gölgesinde özgür olamayacakları sonucunu çıkarırlar.

Kadınların öncelikle birbirlerinin yaşama ve sevme hakkına saygı göstermeleri gerektiğini düşünen İnci Aral, eserlerinde onların bütün ortak acılarına rağmen birbirleriyle iyi bir iletişim kuramadıklarını vurgular. Zamanın hızla geçtiğini acımasızca hissettiren yaşlanmanın insan psikolojisinde meydana getirdiği değişimler, cinslerin annelik ve babalık vasıfları, çocukluk döneminin bireylerin kişiliklerinin oluşumundaki etkisi üzerinde önemle durur. Aral'ın kadın kahramanları babalarıyla, erkek kahramanları ise anneleriyle daha iyi iletişim kurarlar. Annelerle kızları arasında çoğunlukla sevgi yerine ilgisizlik, uzlaşmazlık ve anlayışsızlıkla beslenen; inat ve gurura dayalı bir ilişki vardır. Yazarın romanlarında dikkat çeken bir husus da, çocukların evlilikleri kurtaramamasıdır. Ayrıca, çocuk doğurmayı evlilikteki sorunların tamir yöntemi olarak gören kadınlar; çirkin, kurnaz, görgüsüz üvey anne ve üvey babalar da fazla olmamakla birlikte bu romanlara girerler.

Her iki cinsi de anlamaya çalışan ve onlara ön yargısız yaklaşan İnci Aral; kadınların doğurganlığından gelen gizli güçlerinden korkan erkeklerin, güçsüzlüklerini gizlemek için kabalaştıklarını; evlenirken kolay yönetilecek, kendilerine hizmetçilik edecek ama sevmekte zorlandıkları kadınları tercih ettiklerini; doğuştan kötü, kaba, anlayışsız olmadıklarını; aslında iç dünyalarında zayıf ve yumuşak bir kişilik gizledikleri hâlde, toplumun dayattığı sert adam rolünü oynamak zorunda kaldıkları için, onlardaki kimlik bölünmesinin en az kadınlardaki kadar acı olduğunu söyler.³ Eserlerinde erkeklerden çok; onlara kıran kırana dövüşebilmeleri, ağlamamaları, acımamaları; kayıtsız, yenilmez olmaları gerektiğini öğreten; onlardan bu maske ile yaşamalarını isteyen toplumu eleştirir ve karşı cinsin de her zaman masum olmadığını derin çözümlemelerle ortaya koyar. Bunlarda “Ölü Erkek Kuşlar”ın Ayhan ve Onur’u ile “Mor”un Armağan’ı gibi; iyi bir eğitim aldıkları hâlde; yetiştiği ortamın etkisinden kurtulamayan kahramanlar dikkat çeker. İnci Aral romanlarında, kendilerine dayatılan öğretilerle mücadele konusunda daha başarılı oldukları için; kadınları etken ve sancılı, erkekleri edilgen ve zavallı tipler olarak gösterir. Kadın üzerinde daha fazla duran, ama onu ve sorunlarını hiçbir zaman tek başına

³ Aslan, S, (2003), “İnci Aral ile Yeni Romanı Mor, Kadınlar, Erkekler, Cinslerin İçindeki Karşı Cinsler ve Özgürlük Üzerine”, *Milliyet Sanat*, Sayı: 527, s.100-101.

ele almayan yazar, psikolojik çözümlemesini yaptığı bazı erkek kahramanlarını ince, kırılğan, duygusal yapısı olan kişiler olarak anlatır.

2. Evlilik

İnci Aral kendisiyle yapılan birçok söyleşide; evliliğin yerine daha akılcı ve kalıcı bir seçenek konulmadığı için bugüne kadar sürüp gelen bir kurum, düzen sanılan bir düzensizlik olduğunu; birbirini iyice tanıyan iki eşit birey tarafından kurulması gerektiğini, çok zor aşamalardan sonra güzelleştiğini söylemiştir. Eşlerin ömür boyunca birbirlerine mahkûm edilmesine, davranış ve görevlerinin toplum tarafından belirlenmesine karşı çıkan yazar; yanlış şartlanmalarla yapılan evliliklerin zamanla çıkmaza girdiğini, bireylerin özgürlüğünü kısıtladığını, onları mutsuz ettiğini düşünür ve bu düşüncelerini romanlarına da yansıtır. Bunlarda; erkeğe ve kadına ayrı roller biçen toplumun, evliliği zorunlu bir görev saydığını; her iki cinsin de bu rollere tutsak edildiğini ve giderek yalnızlaştığını vurgular. Evliliği daha çok olumsuz taraflarıyla ele alarak; onu renksiz, anlamsız bir yaşama neden olan, çıkar üzerine kurulu bir mutsuzluk yumağı olarak gösterir.

Cinsler için biçilen rollerde erkek daha avantajlı olduğundan, isyanını bir şekilde gösteren genellikle kadın olur. Aral'ın eserlerinde boşanan, intihar eden veya ruhen yaşamdan kopan kadınlar çoktur. Boşanmayı tercih edenlerin davranışı toplumca kabul görmediği ve yadırgandığı için, bunu göze alamayanlar kendilerini mutsuz bir yaşamı sürdürmeye mahkûm ederler. Evlilikler aşk ve sevgi yoksunluğundan çok; eşlerin toplumun değer kabul ettiği katı kuralları gözardı edememelerinden, aralarında güçlü bir iletişim kuramamalarından ve hayatı tekdüze hâle getirmelerinden biter. Para için yapılanlar bir yana; aşkla yapılan evliliklerin de tükendiği, zamanla sevginin öldüğü görülür. Buna da en fazla evlilik bağının neden olduğuna dikkat çekilir.

İnci Aral romanlarında; erkeği ailenin başkanı, kadını da onun en yakın arkadaşı ve yardımcısı kabul eden, zamanla kendisini yeterince ifade edemediği için kadının tutsaklığına dönüşen evliliklerle; eşlerin birbirine bağımlı olmadığı, eşit kabul edildiği, birbirinden ayrı özel bir yaşam yarattığı evlilikleri okurun karşılaştırmasını sağlar. Bu modellerin ikincisinden yana olduğunu belli etmekle birlikte, onun da çoğu zaman kişilerin yetişme tarzlarından kaynaklanan nedenlerle teoride kaldığını ve tükenmeye mahkûm olduğunu gösterir. Mutsuz olan bireyin hangi cinsten olursa olsun eşini aldatabileceği; toplumda evliliğin bitmesine neden olduğu zannedilen aldatmanın, aslında bitmiş ama görünüşte devam eden evliliklerde ortaya çıktığını vurgular.

İnsanın tek eşliliğe pek uygun bir yaratılıştan olmadığını, birlikte yaşam ve katı sadakatin bıkkınlık getireceğini düşünen yazar; romanlarında aldatmalara, boşanmalara,

evlilik dışı ilişkilere, evlilik öncesinde birlikte yaşamalara fazlaca yer verir. Hangi kesimden olursa olsun hemen hemen hiçbir kahramanın hayatına karşı cinsten tek bir insan girmez, çoğu birden fazla evlilik yapar. Düğün törenlerini genellikle geçiştirerek anlatan İnci Aral'ın eserlerinde; bu merasimleri önemsemeyen, yalnızca nikâhla yetinen ve evliliğe hoş bakmayan kişiler de çoktur. Bu nedenle İnci Aral'ın romanlarından; evliliğin insanın özgürlüğünü kısıtladığı, birey olmasını engellediği, toplumun kabullenmediği nikâhsız birlikteliklerin oldukça doğal karşılanması gerektiği gibi mesajlar çıkarılabilir. Zaten bunlarda, evlilik kadar boşanma da önemli yer tutar. Aşk; yaşamı güzelleştiren, yaşanması gerekli, ama mutlaka tükenen bir duygu olarak gösterilir. Cinselliğin her türüne yer verilir ve onun özgürce yaşanması gerektiği vurgulanır. Hiyerarşi üzerinde de duran yazarın başkahramanları, toplumda yerleşik olan ahlâk anlayışına genellikle aykırı hareket ederler. Kişilerin ahlâk telâkkileri dahil oldukları sınıfa ve bağlı oldukları ideolojiye göre değişir.

3. Aşk

İnci Aral, edebiyatın belli başlı temalarından biri olan aşkın; kolay anlaşılmayan, insanı gündelik yaşamın tekdüzeliğinden kurtaran, iki insan arasında yaşanabilecek güzel, çekici ama yorucu ve yıpratıcı bir duygu; olağanüstü bir deneyim, sanatçı için büyük bir olanak olduğunu; bir yakınlığın gerçek aşka dönüşmesinin sabır, kararlılık, inat ve zaman gerektirdiğini söyler. Yalnızca romanlarında değil; öykü, deneme ve konuşmalarında da bu konu ile ilgili değişik tanım ve yorumlar yapar.

Eserlerinde toplum yapısından, kişilerin sosyal konumlarından, ahlâkî tutumlarından ve diğer gerçeklerden ayrı ele almadığı, niçin ve nasıl tükendiğini gösterdiği aşk; yazara göre olanaksızlık ve umutsuzluk olduğu sürece anlam taşıyan, sürekli olmayan, en iyi ihtimalle kendisinden daha sağlam ve daha uzun süreli olan sevgiye dönüşen bir duygudur. Aşkın yerine sevgi, sevecenlik, dostluk, dayanışma, huzur, güven ve özveri konulmadığı zaman ilişkilerin tükeneceğini düşünen İnci Aral'ın romanlarında; üzerinde çok konuşulan bu duygunun kimi zaman dostluğa ve yalın sevgiye, kimi zaman da hastalıklı bir tutkuya dönüştüğü ve intihar nedeni olduğu görülür. Yazar, bazılarında yasak aşk temasını da soktuğu romanlarında; gerçek aşkın yitirildiğine, satılık sevgilerin toplumu sardığına da değinir.

Fakir bir genç kızla zengin ve ona göre yaşlı bir adamın aşkını anlatıyor gözükten “Mor”da, yazarın asıl yapmak istediği; görünenin ardındaki gerçekleri göstermek, toplum değerlerinin olumsuz yönde değiştiğini vurgulamak, paranın günümüzde her şeye egemen

olduğuna işaret etmektir. Ayrıca söz konusu ilişkide de büyük bir aşk yoktur. Eserde parayla başı dönmüş, hayatını yeteneklerini değil de güzelliğini kullanarak, kısa yoldan kurtarmaya çalışan genç bir kadınla; bu genç kadının başını aşkla değil, parasıyla döndürmüş, satın aldığı gençlikte hayat bulmuş bir adamın sevgiyi de içeren birlikteliği toplum değerleri sorgulanarak anlatılır.

“Yeşil”in ve “Mor”un devamı niteliğinde olan “Safran Sarı”da da “aşk” aynı biçimde işlenmiştir. Romanda aşkın yeni dünya düzeninde kolay yaşanabilir bir durum olmadığı; ilişkilerin çıkara dayalı olarak kurulması, duyguların deforme olması ve yitiminin bireysel ve toplumsal türlü hasarlardan başka aşksızlığı da beraberinde getirdiği, geçici ilişkilerin önem kazandığı ve böylece çözümlenin gerçekleştiği önemle vurgulanır. İnci Aral “Unutmak” adlı anlatısında “Safran Sarı”dan söz ederken aşkın yaşanabilirliğini gelecek umudu ile ilişkilendirir:

“Aşksızlık geleceğin belirsizliğinden doğuyor. Çünkü aşk da bir gelecek hayali, umudu, kısaca gelecek tasavvurudur. Geleceđi olmayan, ya da yarın perspektifi belirsizleşmiş bir insanın aşkı oturabileceği bir zemin bulması güç. Safran Sarı’daki aşklara bu açıdan bakılabilir. Aşk insan için hâlâ tutunulacak bir dal olarak cazibesini korumakta ve özlenmekte ama sanıyorum aşkın gerektirdiği saflık ve içtenlik büyük ölçüde kaybedildi. O olağanüstü çocuksu coşkunun gerektirdiği teslimiyet ve adanmaya daha az rastlanıyor bugün. İlişkiler bir tüket-at mantığı içinde yaşanıyor. Her şey yarım yamalak sözcüklere, telefon mesajlarına indirgendi. Ortam böylesine sığlaşmışken duygular ve beklentiler de sıradanlaşıyor. Aşkın kendisi yerine arayışı öne çıkıyor ve çoğu zaman da herhangi bir girişim olarak kalıyor. Romandaki gölge kızın kendi imgesinin peşinde gezerken, arayışının kendisine dönüşmesi gibi tıpkı.”⁴

4. Cinsellik

Toplumda hep ayıp, günah ve yasaklarla bastırılmış olan, sözü edilmesi bile neredeyse yasaklanan cinsellik; İnci Aral’ın romanlarında önemli yer tutar. Ancak yazar, bu temayı eserlerine pornografiye sapsadan, onların edebî değerini düşürmeyecek şekilde sokar. Toplumda korkulu bir şekilde yaşanan ama aslında varoluşu hissetmenin bir biçimi olarak yorumladığı cinselliğin; ahlâkî değerler içinde tutsak edilmesi, baskı altında tutulması, bireyin özgürleşme isteği ile ilgisi, evlilikteki önemi üzerinde durur ve onun bir ilişkinin yürümesinde tek başına yeterli olmayacağını vurgular.

⁴ Aral, İ. (2008), “Unutmak”, İstanbul, Merkez Kitaplar, s. 338, 339.

Yaşamı bütün yönleriyle yansıtmaya amacında olan İnci Aral; toplumca yasak kabul edilen evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsel ilişkiye, eş cinselliğe, ensest ilişkiye romanlarında geniş yer verir. Bunlardan onaylamadığı ve çok trajik biçimde anlattığı, ensest ilişkidir. Yazarın, çocukluğunda bu tür bir ilişki yaşamak zorunda kalmış kahramanları, çocukluklarının olumsuz tesirinden hayatları boyunca kurtulamazlar. “Yeşil”de bu konu üzerinde çok duran yazar, “Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm”de eş cinselliği meşrulaştırma çabası içine girmiştir. Bütün romanlarında kadın kahramanlar baskı altında yetişmiş oldukları hâlde, cinsellik konusunda korkusuz davranırlar. Çoğunun topluma dayalı ahlâk kaygısı yoktur. Aral’ın romanlarında dikkat çeken bir durum da; bazen birlikte olan iki insanın, eski cinsel deneyimlerini birbirlerine ayrıntılarıyla anlatabilmeleridir.

İnci Aral “Safran Sarı”da taşralı, kapalı birinden var olma savaşı içerisinde kültürlü, bilinçli üniversite mezunu bir telekıza dönüşen ve adını da Mutena’dan Eylem’e çeviren kadın kahramanı üzerinde epeyce yoğunlaşır. Onun duygusal, düşünsel, ekonomik, sosyal ve cinsel hayatı üzerinden günümüz toplumunun değerlendirmesini yapar. Cinsellikte yozlaşmanın önemli yer tuttuğu romanda, daha önce yayımlanan “Yeşil” ve “Mor” romanlarında da kendini gösteren Niyazi, eşcinselliğin bunu yasaklamak isteyen bir toplumda para ve güç sahibi olunca kolayca yaşanabileceğinin göstergesi olarak yer alır. Eserde Eylem’in başta ekonomik nedenlerle telekızlığı bilerek tercih etmesi gibi eşcinselliği ve travestiliği de aynı nedenlerle tercih etmiş erkek kahramanlar da vardır:

“Niyazi’nin yanında koyu kırmızı dekolte bir bluz ve dar siyah pantolon giymiş boylu boslu şaşırtıcı güzellikte bir kadın vardı. Abartısız, zarif jest ve sözlerle Niyazi Bey’e iltifat ediyordu durmadan. Melike, Volkan’a eğilerek kulağına, onun evli, küçük bir çocuğu olan *tam bir erkek* olduğunu ve geçimini travesti olarak sağladığını ve işe çıkarken karısı tarafından giydirilip hazırlandığını söyledi. Gece adı Handan’dı. Vah zavallı! *Tam bir erkek* ve bir kadın orospu! İçindeki orospuyla bir erkek...

Hasan ya da Handan’a kaçamak ama dikkatle baktı Volkan. Bir kadının yumuşak sıcaklığını seven ama yaşamak için kendini erkeklere sunan yakışıklı bir adam. Ona dokunmayın, diye bağırarak geldi içinden, ona dokunmayın!

Başkasını oynamayı seven ya da ister istemez öğrenmek zorunda kalmış *herkes* için derin bir üzüntü duyuyordu. Çiftleşmeler, tek bedene indirgenmeler, ayrılıklar, yollar, yolculuklar, pistler, yalnızlıklar, susmalar, üst üste yığılmalarla, birbirinden haz alan cellat ve kurbanlarla her an bir tükeniş yaşanmaktaydı. Duvar kıyısında, kalçalarıyla birbirine

kenetlenmiş iki genç erkek arasındaki heyecanlı kucaklaşmaya ilişti gözü. Burada her an, iç dünya ve dış dünya arasındaki çelişkinin şiddeti körükleyen gerilimi sergileniyordu.”⁵

5. Siyaset

Yazarın çağının tanığı olması gerektiğini düşünen, ülke sorunlarına kayıtsız kalamayan İnci Aral; genellikle birbirine çok yakın tarihî dönemleri anlattığı, bireyin ve toplumun meselelerini bir potada erittiğı romanlarında; Türkiye’nin sosyal panoramasını çizer ve politikanın bireyler üzerindeki etkisini gösterir. Bunlarda fikirlerini slogan atmadan, edebiyatın sınırları dışına çıkmadan belli eder. Her romanında siyasî manzaradan memnuniyetsizlik vardır. Özellikle 12 Eylül 1980 darbesinin etkisi hepsinde kendisini gösterir. Bazı kahramanlar, politikanın içinde aktif olarak yer alırlar. Birinci derecede önemli olanlar, ya sola eğilimli ya da aşırı solcudurlar. Düzene ayak uydurup fikirlerini değiştiren, ülkülerinden vazgeçenler; eleştirel bir dille anlatılır.

Yazarın ideolojik tavrını en fazla belli ettiği eseri; Türkiye’nin yakın tarihinin siyasî-sosyal çalkantılarını yansıttığı, dönemi ilerici ve gerici tipleri ile gözler önüne serdiği “Yeşil”dir. Bunda, sanatçının romanı yazdığı sıralarda Sivas olaylarının gündeme gelmesinin, böylece bazı oluşumlara daha sert karşı çıkmak gereğini kavramasının önemi büyüktür. Yazarın Sivas’taki yangınla ilgili bir bölüm eklediğı, yükselen örgütlü siyasal İslâmın hangi tehlikeleri barındırdığını göstermek ve kapitalizmin egemenliğine giren “yeni dünya”da insanlara yeni ve gerçek olarak sunulan değerlerin sahteliğini ortaya koymak için yazdığı “Yeşil”; İslâmcı bir partinin iktidarda olduğu, sanatın gözaltında tutulduğu bir zamanda geçer. Politikacılardaki samimiyetsizlik ve yobazlığın, faşizan eğilimlerin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinin anlatıldığı; polislin eleştirisinin de yapıldığı ve yaklaşık on beş yıl öncesinden bugünün Türkiye’sini anlatan eserde bir darbe olayı da vardır. “Yeşil’i nelerden mahrum edileceğimizi ve kalabileceğimizi göstermek için yazdım 15 yıl önce. Bugünse çok daha ciddi, daha tehlikeli ulusal sorunlar yaşıyoruz.”⁶ diyen yazar, ayrıca 12 Eylül arka plânlı “Ölü Erkek Kuşlar”da ve doksanlı yılların sonunda geçtiğı hâlde, 1980 öncesinin olaylarına da değinen “Mor”da da, Türkiye’deki siyasî meseleler üzerinde önemle durur. “Mor”da, toplumdaki çözülmeye paralel olarak; özgürlüğü ne olduğunu bilmeden savunan, önlerine sürülen her düşünce, anlayış ve eylem biçimini gerekliliğini, doğruluğunu sorgulamadan hızla tüketen gençliğin durumuna da değinilir. Görünürde bir aşk, bir evlilik öyküsü olan “Mor”, bu açıdan her şeyden çok sosyal ve politik bir romandır. “Taş ve Ten”de ise başkahraman Ulya’nın

⁵ Aral, İ. (2007), “*Safran Sarı*”, İstanbul, Merkez Kitaplar, s. 188.

⁶ Aral, İ. (2008), “*Unutmak*”, İstanbul, Merkez Kitaplar, s. 200.

ortadan kaybolan kocası B. Aracılığıyla 1980 öncesi kargaşa ortamından ve sonraki suskunluk döneminden söz edilir. Eserde darbeden sonra politik görüşleri nedeniyle yurt dışına çıkmış birçok kahraman vardır.

İnci Aral'ın romanlarında siyasete dokunuşların grafiğini çizmek mümkündür. “Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm” ve bir anı roman olan “İçimden Kuşlar Göçüyor”, diğerlerine göre bu konuya en az değinen eserlerdir.

6. Din

Eserlerinde kimi zaman çok yoğun bir şekilde kimi zaman da yer yer sosyal hayat içerisinde önemli bir yeri olan din olgusunun, yaşama ve düşünme biçimlerindeki yerini irdeyen İnci Aral, dinin ne olduğundan çok insanların onu yanlış yorumlayarak hurafelerle doldurduklarına, genç nesillere sevdirek değil korkutarak benimsetmeye çalıştıklarına, birçok kötülüğü bu kisve altında yaptıklarına, onu siyasete alet ettiklerine, aile içindeki baskıyı siyaset yoluyla toplum yaşamına geçirmeye çalıştıklarına dikkat çeker. Yaşamı sevmeyi dışlayan dini; bilim dışı bir unsur olarak ele alır, onunla ironik bir dille alay eder. Romanlarında yaşamını bu olguya göre düzenleyen ya da öyle görünenler kötü, cahil, sinsi ve zavallı insanlardır; mutlaka bir çirkin davranış sergilerler. Söz gelimi “Yeşil”de üvey kızı ve yeğeni ile enest ilişkiye giren Behzat böyle biridir. Yazar onunla, dindar insanların göründükleri gibi kusursuz ve güçlü olmadıklarını vurgulamak istemiştir.

İnci Aral'ın eserlerinde insanın gündelik yaşamına, giderek tüm varlığına sahip çıkmaya çalışan dinin; kişilere baskı yoluyla öğretilmeye çalışılması, bunun onların psikolojileri üzerindeki olumsuz etkisi önemli yer tutar. Bu baskıyı hem birey hem de toplum bazında ele alan yazarın başkışileri, dinî öğretileri hiçbir zaman içten kabullenmez, hurafelere inanmaz, kendilerine mantıklı görüneni benimserler. Fırsat bulduklarında dinî kurallara göre değil, kendi isteklerine göre hareket ederler. Ancak çocukluklarında bu konu ile ilgili öğrendikleri, onları ileriki yaşlarda zaman zaman huzursuz etmeye devam eder. Din nedeniyle kimlik değiştiren -daha doğrusu kimliksizleşen- ikinci dereceden kahramanlar ise; düşünce bakımından uyuşmuş, pasif, kendinden geçmiş, yaşama sevinci duymayan tipler olarak gösterilir. Tanrı'ya samimiyetle değil, çıkarları için bağlananların kullandığı, sırtından geçindiği insanlar da, düşünceleri bu şekilde uyuşturulmuş olanlardır. Romanlarında toplumdaki kokuşmuşluğun; insanları mistisizme sapmaya, tarikata girmeye ittiğine de değinen yazarın başkahramanları; Tanrı'ya inanmayan, ya da ona bağlılığı zayıf olan kişilerdir. Yazarın din teması üzerinde en fazla durduğu eseri “Yeşil”dir.

Din teması üzerinde önemle duran yazar; onu çoğunlukla insana zorla dayatılan, korkuya neden olan, çıkar için bağlı kalınan veya hiçbir tutanağı olmayan zayıf insanların

sığındığı, akla ve bilime aykırı bir öğretiler yumağı olarak gösterir ve tamamen olumsuz taraflarıyla ele alır. Ailelerce çocuklara uygulanan korkutmaya dayalı dinî baskının; onları gelecekte bütün bu kuralların saçmalığı fikrine, dolayısıyla ateizme götürdüğünü gözler önüne serer. Dinin siyasete âlet edilmesini ise son derece ironik bir dille eleştirir.

7. Toplum

İnci Aral eserlerinde toplumu; türlü sorunların kaynadığı, insanlar arasında güçlü bir iletişimin olmadığı, sahte değerlerin öne çıktığı, kokuşmaya yüz tutmuş bir yer olarak gösterir. Toplum; ona bakmasını bilen, onun her türlü çirkinliğini, gülünçlüğünü gören, gördüklerini analiz eden ve bunları eleştirerek eserlerine yansıtan yazarın romanlarına; kişilerin bakış açısıyla, genellikle onların ruh hâlleri ile uyumlu olarak olumsuz taraflarıyla girer. Bireyin sorunlarının yaşadığı yerden kaynaklandığı mesajını veren yazar, eserlerinde sosyal hayatta meydana gelen olumsuz yöndeki değişikliklerin birey üzerindeki tahripkâr etkilerini anlatır; topluma yerleşmiş kuralların, inançların boşluğunu, anlamsızlığını ortaya koyar.

İnci Aral'ın romanlarında olaylar hangi yer ve zamanda geçerse geçsin, ilişkileri çözümsüz hâle getiren toplum baskısı kendisini gösterir. İnsanların büyük çoğunluğunun benimsediği katı kuralların baskısı altında yetişen kişiler, bunların etkisinden özgür oldukları zaman da kurtulamaz, düşlerinde ve hayallerinde onlarla yeniden karşılaşır. Kadınlar ve erkekler kendileri için biçilen davranış kalıplarına uymakta zorlanırlar. Kahramanların evlilik dışı birlikteliklerini evliliğe dönüştüren de çoğu zaman çevredir. Alt sınıftan ve ekonomik durumu iyi olmayan insanlar toplum baskısına karşı koymakta çok zorlanır, davranışlarını “Çevre ne der?”e göre ayarlarlar. Maddî bakımdan güçlü olanlar ise, davranışlarından dolayı yadırgansalar da kolay kabullenilirler. Çünkü para artık toplumda bütün değer yargılarının üstündedir.

Çevrenin etkisiyle daha çok aile içinde uygulanan baskı; şahısların kişiliklerinin oluşmasında, gerçek kimliklerini bulmalarında ve kimlik bunalımına düşmelerinde oldukça etkilidir. Bu yüzden İnci Aral'ın romanlarından; kapalı, tutucu bir toplumun insanın en doğal isteklerini ayıplar, günahlar, yasaklar ve gizlilikler içinde yok saymaya çalışan bir anlayışın; kişileri mutsuzluğa sürüklediği ve kuşak çatışmasına neden olduğu tezi çıkarılabilir.

İnci Aral'ın romanlarında toplumsal baskı sadece geleneksel değerlere göre yapılmaz. Bunlarda kapitalist felsefenin dünyaya hakimiyet kurmasının, küreselleşmenin sonucu olan başka türden baskıların ve bunun özellikle 1980 sonrasında toplumda yarattığı çözülmenin ve bireylerde yarattığı tahribatın çok daha ciddi boyutlarda olduğuna dikkat

çekilir. Çünkü bu durumda özgür bir birey olduğunu zanneden eli kolu büyük güçlerce bağlanmış insanlardan oluşan sürüler söz konusudur. İnci Aral'ın eserlerinde başkışiler genellikle geleneklere dayalı toplum baskısı ve yeni dünya düzeninin zorlayıcı unsurları arasında ezilirler. Romanlarda -özellikle de “Yeni Yalan Zamanlar” serisinde- bu durumun farkında olan ve olmayan, sistemin çarkları arasında ezilen ve kaymağını yiyen her çeşit insan üzerinde durulur. Yazar “Mor” ile ilgili olarak “Unutmak” adlı anlatısında şunları söyler:

“Konu edilen dönemde ülkeye gelen para; ilişki biçimleri, genel doğrular ve inançların önemini azalttı. Mor’da asıl anlatmak istediğim bu toplumsal çözülme, dağılma ve değer değişimi sürecidir. Sözünü ettiğimiz tablo içinde para kimilerinde bir özgürlük yanılsaması yarattı ama getirdiği itibar piyanist şantörün konuklarına gösterdiği ilgi kadar sahte ve gülünçtü. ‘Paran varsa özgürsün’, ‘Paran kadar konuş’ gibi sözler böyle türedi. Yani parayla egemenlik kurmak, en ucuzu, evdeki kadına mahkûm olmamak, arazi taşıtıyla dolaşip istediğini satın alabilmek ve dolarla bahşiş bırakmak tek başına insanın düşünsel ve duygusal yapısını özgürleştiremediği gibi paraya tapan, birçok şeyden vazgeçti.”⁷

“Safran Sarı”da “Yeşil”le anlatılmaya başlanan “Mor”la devam eden toplumsal çözülme sürecinin en son ve en tehlikeli noktası ele alınır. Yazar bu eseri ile ilgili olarak ise şunları söyler:

“Safran Sarı’da önceki dönemlere göre daha ileri boyuta varmış bir dünyaya, paranın, altın ışıltılarının, gösteriş ve şaşaanın içi boş, ruhsuz ortamına girdim. Paranın bazı insanlara ne kadar kolay, bazıları içinse nasıl zor kazanıldığını anlatmaya çalıştım. Kahramanlarım arasında yaşadıkları dünyayı sorgulayanlar kadar çaresizce uysallaşmış olanlar, hırslılar, boş vermişler, dünyayı plazaların açılmayan pencerelerinden izleyenler vardı. Paylaştıkları şeylerse yalnızlık, aşksızlık, yarınsızlık ve mutsuzluktu. Hepsi bir biçimde hayallerinden vazgeçmek zorunda kalmış, can yakacak bir değerler karmaşasına düşmüşlerdi. Seçenek olarak sunulana uyarak hevesle ve hızla değişmişlerdi ama bu değişim iyiden, güzelden yana olamamıştı. Tersine, insani ve derin olanın yerini, değersiz, yüzeysel olan almıştı. Sözde ‘özgürlük’ ararken en sıradan şeylere bağımlı hale gelmişler, bireyciliği kutsarken bencilleşmişlerdi. Ne giyeceklerini, nasıl besleneceklerini, hangi vitaminleri yutacaklarını, nasıl sevip sevişeceklerini ve hangi kitapları okuyup hangi müziği dinleyeceklerini piyasanın belirlediği bu insanlar ruhen tükenmenin eşiğindediler.”⁸

⁷ Aral, İ. (2008), “Unutmak”, İstanbul, Merkez Kitaplar, s.271.

⁸ age., s. 335.

8. Sınıf Atlama

İnci Aral'ın kahramanlarının hemen hepsi taşra kökenlidir. Romanlarında bazen ekonomik sorunlar yüzünden ailece, bazen de özgürlük için birey olarak kasabadan büyük şehre göçen ve sınıf değiştiren insanlar; yeni bir ortamda kendilerini biraz daha kolay ifade edebildikleri bir yaşama başlarlar. Fakat şehrin ikiyüzlülükleri de bambaşkadır. Bu yüzden onların büyük kentlerde çok mutlu oldukları da söylenemez. Kasabaları ama özellikle de kentleri çeşitli görünümüleriyle eserlerine sokan İnci Aral, "Mor" da ve "Safran Sarı" da sınıf atlama çabaları üzerinde çok durur. Romanlarında siyaset, evlilik, gençlik, güzellik, eğitim, göç gibi her türlü fırsatı ve imkânı kullanarak sınıf değiştirmiş kişiler çoktur.

9. Varoluş

Kahramanlarını psikolojik gerçeklikleriyle anlatan İnci Aral, eserlerinde varoluşun temel sorunlarına yanıt arar. Kendilerini sorgulayan, toplumla uyumsuzluğa içine düşmüş bireylerin var olma çabalarını, iç çatışmalarını, olmak istedikleri kişi ile olmaları istenen kişi arasındaki bölünmelerini, sürekli değişime uğrayarak çoğullaşmalarını, toplumsal roller içinde eriyerek kimlik bunalımı içine düşmelerini ve kimliksizleşmelerini irdeler.

İnci Aral romanlarında daha çok, her şeyin kesin çizgilerle belirlendiği; rollerin, kalıpların, yargıların, düzen ve düzensizliklerin hüküm sürdüğü; insanların maskelerle yaşadığı bir ortamda; birey olma mücadelesi veren, yaşamın anlamsız olduğunu görüp boşluğa düşen; varlık ve yokluğu, yaşam ve ölümü sorgulayan karamsar ve bunalımlı insanlar üzerinde durur. Kendilerini mutsuz, çaresiz, umutsuz, kimsesiz, amaçsız, yersiz yurtsuz ve yabancı hisseden; hiçbir şeye tutunamayan, benliklerinde birbirine zıt unsurları barındıran, içlerinde birden fazla insan taşıyan bu kişiler; kendilerini tanıma çabasının ürünü olan rüyalar görür, var olamamanın sancısı duyarlar. Kimlik arayışları isimlerine de yansır. Karmaşık iç dünyalarını, çoğunlukla sanatın herhangi bir dalı aracılığıyla düzene sokmaya ve varoluşlarını bu şekilde gerçekleştirmeye çalışırlar. Bağlılık ve düzenin düşünceleri ve sonsuz arayış tutkusunu güdükleştirdiğini düşünür, toplumun onları sokmaya çalıştığı kalıplara sığmazlar. Birbirlerini ise oldukları gibi kabullendikleri söylenemez. Dağınıklık içinde algıladıkları yaşamı anlamlandıramayan ve kendini gerçekleştirmeyi başaramayanlar, ya bütünüyle yaşama küser ya da intihar ederler.

İnci Aral'ın eserlerinde, kadınların var oluşlarını gerçekleştirmek için erkeklerden daha fazla çaba harcamak zorunda oldukları görülür. Çünkü kadınlar, tüm özgürleşme isteklerine rağmen yüzyıllardır süregelen alışkanlıkla, sık sık birine bağlanma dürtüsü ile hareket ederler. Evlilikte eşlerin birbirlerine benzemeye çalışmalarının yanlışlığı üzerinde

duran yazar; sürekli uzlaşmacı davranan, yaşamını âdeta uzantısı durumunda olduğu kocasına göre yönlendiren, onun için eğitimini bırakan, sevmediği kocasını terk edecek güce sahip olmayan, bir erkeğe bağlanma zorunluluğu duyan kadınları eleştirir. Ayrıca doğurmanın da onlar için bir var olma biçimi olduğunu vurgular.

Yazarın sefalet ve kargaşa içindeki bir dünyada var olmanın zorluğu üzerinde durduğu romanlarında; çağın kokuşmuşluğuna paralel olarak, kolaya kaçıp çıkar için değişik kimliklere bürünen kişiler de vardır. Ayrıca dinî öğretinin kurallarına sığınarak kimliksizleşenler de az değildir.

“Safran Sarı”da var oluşun anlamlı olabilmesi için gerekli bir unsur olan gelecek umudu zedelenmiş bireyler içerisinde en dikkat çeken kişi, seksen kuşağının temsilcisi olan Eylem’dir. İnternette bir foruma gönderdiği yazıda rahatsızlıklarını kusarcasına dile getirir ve gelecek diye bir şey olmadığını söyler.⁹ Yazısını okuyacakları kategorize etme şekli ise oldukça ilginçtir:

“Dinleyin! Burada tesadüfen bulunan kendi halinde kişiler, içlerine saman doldurulmuş yapma bebekler, uyuyan prensler, dalgınlar, aşırı solgunlar, sahte müminler ya da inançsızlar. Söylediklerim sizi ilgilendirmiyorsa keyfinize bakın. Yatıp kalkıp dua edin, dans etmeye gidin, duman çekin, çılgınca eğlenin, bulursanız hızlı araba sürün, yiğit için, doya doya sevişin...

Haklısınız sıkıcıyım. Değersiz zamanınızı boşa harcadım...

Çok özür dilerim...

Ama siz ötekiler, arkasızlar, dilsiz kalmış arkadaşlar... Düşünün, toplayın aklınızı başınıza ve eğer bölüşmek isterseniz sizler de gerçek hikâyenizi anlatın dünyaya.

Belki o zaman karaya oturan gelecek gemimizi kurtarmanın iyi kötü bir yolunu buluruz. Elbirliğiyle ve ‘kendi imkânları’ımızla...

Sarıbenek¹⁰

10. İntihar-Ölüm

Dünyaya gelişin yalnızca tesadüflere bağlı olduğunu, yaşamın niceliği değil niteliği üzerinde durulması gerektiğini düşünen ve “Yaşamak tasarlanmış ve ertelenmiş bütün ölümlerdir belki de.”¹¹ diyen İnci Aral’ın romanlarında ölüm, yaşama yenilen ve direnemeyenler için bir kaçış yeri; intihar ise büyük ve soylu bir biçimde dünyaya meydan okumaktır.

⁹ Aral, İ. (2007), “Safran Sarı”, İstanbul, Merkez Kitaplar, s. 96.

¹⁰ age., s. 97.

¹¹ Aral, İ. (2000), “İçimden Kuşlar Göçüyor”, İstanbul, Can Yayınları, s.24.

Varoluş bilinciyle yok olma duygusunu birlikte ele alan yazar, bütün romanlarında değişik intihar biçimlerine yer vererek bu tema üzerinde önemle durur ve meseleye yalnızca kimlik bunalımında olan, kendini gerçekleştirememiş başkışileri açısından değil, her sınıf insan açısından yaklaşır. Bileklerini kesenler, denizde boğulanlar, gazla kendini zehirleyenler, zehir veya aşırı dozda ilâç içenler, altıncı kattan atlayanlar; Boğaz Köprüsü'nden atlamak, üzerine benzin dökerek ölmek isteyenlerin görüldüğü romanlarda en sık rastlanan yaşamdan vazgeçme yöntemleri; denize yürüme ve zehir içme şeklinde yapılandır. Ancak her deneme de başarıyla sonuçlanmaz. Çoğu intihara meyilli olan kişilerin bazılarında bu olay saplantıya dönüşmüştür. Yazar romanlarında ekonomik, sosyal, politik sıkıntıların insanların ölümü arzulamasına neden olduğunu; kişilerin intihara zorlandıklarını, içinde yaşanan yıkım koşullarının yaşamla ilgili sorunlar yarattığını, nedeni ve biçimi ne olursa olsun her intiharın toplum tarafından ustaca, iz bırakmadan işlenmiş faili meçhul bir cinayet olduğunu vurgular.

İnci Aral'ın romanlarında kimi zaman yokluk, kimi zaman boyut değiştirme olarak yorumlanan, kimi zaman da kişinin kendinden kurtulması anlamına gelen veya iletişim kuramayanlar arasında arabulucu olduğu görülen ölüm, önemli yer tutar. Kahramanlar, yaşam ve ölüm üzerine uzun uzun konuşurlar. Türlü anlaşmazlıklardan kaynaklanan cinayetlerin de yer aldığı bu romanlarda, bedenen var olan ama ruhen yaşamayan insanlara sıkça rastlanır. Ayrıca toplumda ölüm konusunda bile hiyerarşi olduğu vurgulanır. Söz gelimi "Mor"da bir kapıcının ölümü çok önemsiz görülür, en yakınları tarafından bile umursanmazken; aynı yaşlardaki bir iş adamının ölümü romandaki tüm yaşamları etkileyecek güçte büyük bir olay olarak gösterilir.

11. Sanat

İnci Aral eserlerinde; hepsinin özünde aynı unsur bulunan, yalnızca ortaya çıkış yolları değişik olan sanatın farklı dallarına yakın olduğunu gösteren bir tavır sergiler. Sanatın hırs, inat, ruh özgürlüğü ve yaratıcılık gerektirdiğini vurgulayarak, ona devlet ve toplum tarafından dışarıdan yapılan müdahalelere değinir. Bütün romanlarında sanatın herhangi bir dalıyla uğraşan bir kahramanı mutlaka vardır. Birbirlerinin eleştirmeni olan bu kişilerden bazıları yüksek öğrenimlerini bu yönde alarak onunla profesyonelce ilgilenirken, bazıları amatörce ilgilenir. Ancak hemen hemen hepsi estetik düzeyi yüksek eserler ortaya koymaktan çok; kendisini resim, seramik, heykel, sinema veya edebiyat aracılığıyla anlatmak; varoluşunu bu şekilde gerçekleştirmeye çalışmak, sancılarını dile getirmek amacındadır. Yazarın romanlarında sanata ilgi duymayan veya onu eğlence ve para

kazanma aracı olarak gören kahramanlar da vardır. Bunlar daha çok fotoğrafçılık, tiyatroculuk ve senaryo yazarlığı yapan kişilerdir.

Resim; üniversitede bu eğitimi alan yazarın romanlarına tema olarak girmekle birlikte, anlatımda da etkisini kuvvetle hissettirir. İç gerçeği yansıtmak için zaman zaman renkleri simgeleştirerek kullanan İnci Aral, âdeta sözcüklerden tablolar kurar. Kahramanları da manzaraya ve eşyaya ressam gözüyle bakarlar. Yazarın, romanlarına en fazla soktuğu sanat dalı resimdir. “Ölü Erkek Kuşlar” adını, ressam kahraman Onur’un yaptığı bir tablodan alır. “Yeşil”de okurun karşısına sürekli çıkan, defalarca üst üste boyanarak her seferinde başka bir şekle bürünen gizemli tablo; romanın teknik yapısından içeriğine kadar etkilidir. “Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm”, müzik ve edebiyat gibi birçok sanat dalına ilgi duyan ama hiçbirinde başarılı olamayan, karmaşık iç dünyasını yaptığı resimlere aktaran Sara’nın ve seramikle uğraşan kızı Simden’in öyküsünü anlatır. Ayrıca “Yeni Yalan Zamanlar” üçlemesinde Melike Eda ve dayısı antika işiyle uğraşır. Üçlemenin ilk kitabı olan “Yeşil”de Nedim adlı bir roman yazarı vardır. “Taş ve Ten”deki başkahraman Ulya bir heykeltıraştır.

“Ölü Erkek Kuşlar”ın sinema kurgusu üzerine oturtulması, sinema dünyasına ve ülkedeki eleştiri kurumunun yozluğuna yönelik yorumların eser içinde yer alması önemlidir. Edebî bir eserin yazılışının da sorgulandığı ve postmodern teknikler kullanılarak yine postmodern edebiyatın eleştirisinin de yapıldığı “Yeşil”de, roman yazmakta olan Nedim aracılığıyla yazarlığın gizemli dünyası aydınlatılır; sanatın güdümlü olamayacağına, devlet tekeline sokulmaya çalışılmasının yanlışlığına göndermelerde bulunulur. İnci Aral bu romanında odak figür olarak bir yazarı seçerek, roman yazma serüvenini anlatan postmodern romanların kritiğini yapar. Sanat ve edebiyatla ilgilenen kişilerin de yer aldığı “Mor”da ise, Armağan vasıtasıyla sanatın siyasetle ilgisine değinir. Ayrıca “İçimden Kuşlar Göçüyor”da kendi yazarlık yönünü okurlarına açarak; edebiyat ve sanatla ilgili görüşlerini, yazma eylemine bakışını, yazarlık serüvenini onlarla paylaşır. Kısaca İnci Aral, bütün eserlerinde sanatı insan yaşamında çok gerekli bir unsur olarak gösterir.

12. Düş

İnsan yaşamında çok özel bir yer tutan düşler, özellikle bilinçaltı gerçekliğine önem veren yazarlar için değerli bir malzemedir. Düşlerin insanın en derin bilinçaltını yansıttığını düşünen İnci Aral, bunlara eserlerinde geniş yer verir.

Fantastik öğelerle gerçeği; bilinç akışı ve iç monolog gibi modern roman teknikleri yardımıyla bir arada veren yazar, eserlerinde düşlerin ve hayallerin bütün

imkânlarını kullanır, okuru bunlar aracılığıyla gerçeküstüler âlemine götürür. “Ölü Erkek Kuşlar” ve özellikle de “Yeşil” bu mantık üzerine kuruludur. Belleğin ötesinden gelen anılarla dolu; düş, hayal ve gerçeğin örgüsünden oluşan romanlarında; bunları birbirinden ayırmak çok kolay değildir. Kişilerin bilinçaltına bağlı olarak anlatılan kısımlarda zaman zaman gerçeğe dokunuşlar ve mantığa yaklaşımlar da söz konusudur. Kahramanlar yaşamın sıkıntılarından kaçıp, düşlerine sığınır, orada gerçek hayatta yapamadıklarını yaparlar. Çoğu, kötü ruh hâline paralel olarak kâbuslar görür. Düşüncelerinden çıkarmak istedikleri meseleler, uyku veya yarı uyanıklık durumlarında karşılıklarına çıkar ve onları huzursuz etmeye devam eder. İnci Aral’ın romanlarında kâbuslarla yaşamaya alışan, düşleriyle gerçeği birbirine karıştıran, iç dünyası anılar ve hayallerle zenginleşmiş kişiler çoktur. Hayalden ibaret olan “Ölü Erkek Kuşlar”ın ve neredeyse tamamı Nedim’in uykusunda geçen “Yeşil”in dokusu içinde, uzun düşler anlatılır. “Mor”un başında İlhan’ın gördüğü düş, romandaki gerilimi sağlar ve eserin tümünü etkileyip şekillendirebilecek bir noktaya ulaşır.

SONUÇ

1944 doğumlu olan ve edebiyat dünyasına 1970’li yılların sonunda giren; öykü, deneme ve roman türünde olmak üzere toplam on beş eserin sahibi olan İnci Aral’ın sanatıyla ilgili belirtilmesi gereken en önemli husus; onun ciddî konulara değinen estetik düzeyi yüksek eserler vermesi, biçim ve içeriği mükemmel denilebilecek bir uyumla bir araya getirmesidir.

Yazarlığın sorumluluk gerektirdiği anlayışıyla hareket ederek özellikle ülke meseleleri üzerinde duran; yazmayı bir tür meydan okuma, köhne anlayışlara baş kaldırma, özgürleşme isteği içeren bir eylem olarak gören; insanın yaşadığı toplumdan, zamandan ve mekândan soyutlanamayacağını düşünen sanatçı; çağın -özellikle de 1980 sonrasının- özelliklerini yansıttığı romanlarında, bireyin siyasî sosyal meseleler içinde giderek artan problemlerini dile getirir. Ancak belleğinde birikmiş türlü gerçekleri romanlarına aktarırken, benimsediği dünya görüşünü de bunlara yansıtır; anlattığı olayların ve yarattığı kişilerin ardında duran varlığını hissettirir.

Eserlerinin çoğunu 1980 sonrasında veren, gerçeğe son derece bağlı bir yazar olan İnci Aral; zaman zaman kişi ve olaylar vasıtasıyla birbirine bağladığı romanlarını daima yakın tarihe oturtur. Ancak bir taraftan güncel meseleleri veya belli bir zamana ait olayları içeren bu romanlar, diğer taraftan başka zaman ve mekânlara uyarlanabilir olay ve durumları da içerir. İnci Aral bunlarda aksiyona dayalı olaylardan çok insan ilişkilerini, bireyin kendisiyle ve yaşadığı toplumla çatışmasını; toplumun siyasî, sosyal, ekonomik

durumunun; din ve ahlâk kurallarının bireyler üzerindeki etkilerini irdeler. Romanlarında kadın, erkek, aşk, sevgi, cinsellik, aile, evlilik, bağlılık, özgürlük, iletişimsizlik, siyaset, din, göç, sınıf atlama, toplum baskısı, varoluş, intihar, ölüm, sanat, düş gibi temalar oldukça belirgindir. Yazar bu temaları her eserinde farklı taraflarıyla ortaya koyarak derinleştirir ve okurunu bunlar üzerinde düşündürür.

Anlattığı olayları mutlaka sosyal bir fona yerleştiren İnci Aral, kahramanlarının davranışlarının nedenlerini yaşadıkları çevrede ve geçmiş yaşantılarında arayarak, onlara karşı objektif bir tutum sergiler. Romanlarında her sınıftan ve her düşünceden insana yer veren yazarın kişilerini genel olarak; toplumun beklentilerine isteyerek veya istemeyerek cevap verenlerle; iç dünyasında olduğu kadar yaşadığı ortam içinde de özgürleşme isteği duyarak bu beklentilere karşı koyanlar, en azından bunun mücadelesini verenler olmak üzere iki kategoride ele almak mümkündür. Kişiler ayrıca; eğitim seviyeleri, dünya görüşleri ve ahlâk anlayışları bakımından da iki gruba ayrılırlar. Başkahramanlar daha çok eğitim seviyeleri ortanın üstünde, toplumun benimsetmeye çalıştığı ahlâk anlayışını kabullenmeyen, birey olma çabası gösteren, aydın insanlardır. İnci Aral'ın romanlarındaki şahıs kadrosunda kadınlar daha çok dikkat çeker. Ancak yazar, kadınları daha başarılı anlatmış olsa da, bu iki cinsi hiçbir eserinde birbirinden bağımsız ele almamıştır.

Resim sanatına her zaman büyük bir ilgi duymuş ve üniversitede resim eğitimi almış olan İnci Aral, dikkatli bir gözlemci ve ayrıntılara önem veren bir yazar olarak tanınmıştır. Eserlerinin merkezine insanı oturtması; kahramanlarına yaşadıkları döneme, buldukları ortama, duygu ve düşünce yapılarına uygun bir kimlik kazandırması; sanatı propaganda aracı olarak görmemekle birlikte postmodernistlerin içeriksiz edebiyat yapma anlayışını da benimsememesi yazarlığının dikkat çekici özellikleridir. Eserleri, edebî düzeyleri yanında, toplumumuzun ve insanımızın yakın tarihte -özellikle de 1980 sonrasında- geçirdiği değişim ve dönüşüm sürecini çok net bir şekilde yansıtması açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu başarının nedeni ise onun her romanında türlü insanlık durumlarını estetik düzeyi yüksek eserlerle anlatmayı asıl amaç olarak görmesidir. Yerel ve güncel boyutları aşip bütün insanlığa seslenen, her tarzdan yararlanmasını bilen İnci Aral'ı, birçok bakımdan modernistlere yakın durmasına karşılık, tek bir akımın içine hapsetmek mümkün değildir.

KAYNAKÇA

Aral, İnci, (1999), "*Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm*", İstanbul, Can Yayınları.

-----, (1998), "*Ölü Erkek Kuşlar*", İstanbul, Can Yayınları.

-----, (1999), "*Yeni Yalan Zamanlar*", İstanbul, Can Yayınları.

-----, (2000), “İçimden Kuşlar Göçüyor”, İstanbul, Can Yayınları.

-----, (2003), “Mor”, İstanbul, Epsilon Yayıncılık.

-----, (2005), “Taş ve Ten”, İstanbul, Epsilon Yayıncılık.

-----, (2007), “Safran Sarı”, İstanbul, Merkez Kitaplar.

-----, (2008), “Unutmak”, İstanbul, Merkez Kitaplar.

Aslan, S, (2003), “İnci Aral ile Yeni Romanı Mor, Kadınlar, Erkekler, Cinslerin İçindeki Karşı Cinsler ve Özgürlük Üzerine”, *Milliyet Sanat*, Sayı: 527.